

Numerične krajine Braneta Širce

»Pred petinsedmdeset tisoč generacijami so naši predniki pognali ta program,« je dejal, in po vsem tem času bova midva prva slišla računalnikov glas.« ...

»Torej res obstaja?« je dahnil Phouchg.

»Obstaja,« je potrdil GlobokaMisel.

»Odgovor na vse? Na veliko vprašanje življenja, veselja in sploh vsega?« ...

»Da.« ... »Čeravno nisem prepričan,« je dodal GlobokaMisel, »da vama bo všeč.« ...

»Povej!« ...

»Dvainštirideset,« je neskončno mirno in dostojanstveno oznanil GlobokaMisel.

Douglas Adams, Štoparski vodnik po galaksiji

Prepričanju, da je življenje, veselje in sploh vse, na tak ali drugačen način povezano s števili, lahko sledimo v preteklost vsaj do pitagorejske skupnosti in njene matematično-metafizične filozofije. Pri Aristotelu beremo, da so se pitagorejci posvetili matematiki do tolikšne mere, da so si zamišljali, da temelji te znanosti obenem predstavljajo tudi temelje vseh bivajočih stvari, pri čemer so med temelji matematike na prvem mestu števila. Tako naj bi se, pretreseni nad pomenom, ki ga imajo števila v svetu, najbolj posvetili prav njim. Tega niti ni tako težko razumeti. Vse stvari so števne in veliko reči lahko izrazimo numerično. Odnos med dvema medseboj povezanima stvarima lahko izrazimo s pomočjo številkega razmerja. S pomočjo števil lahko opišemo tudi red, ki vlada med posameznimi predmeti ali subjekti. Še marsikaj drugega je moč početi s števili, vendar je kot kaže na pitagorejce najmočnejši vtis naredilo odkritje, da je s števili mogoče izraziti tudi zvočne intervale med posameznimi notami na liri, tedaj najbolj priljubljenem glasbenem inštrumentu. Višina tona je namreč odvisna od števila, v kolikor je odvisna od dolžine strune, intervale na glasbeni lestvici pa je potemtakem mogoče izraziti s številčnimi razmerji. Glasbena harmonija je torej določena s številom. Od tega odkritja pa je bil pitagorejcem potreben le majhen miselni korak: če je glasbena harmonija odvisna od števila, zakaj ne bi bila od števila odvisna tudi harmonija celotnega veselja? Če je vse mogoče izraziti s števili, če se zdi, da celotno naravo obvladujejo števila, zakaj bi se čudili, da je tudi kozmična harmonija odvisna od številskih razmerij? Toda, kot da jim to še ne bi bilo dovolj: ne samo, da so vse stvari in celoten kozmos odvisni od števil, še več, trdili so, da stvari so števila.

Na tej podlagi lahko razločimo dve značilni razmerji med dejanskostjo in števili. Prvo, pri katerem so števila v bistvenem, a vendarle posrednem odnosu do sveta ter nam razkrivajo temeljni red, ki v njem vlada, nas vodi v razvoj znanosti. Drugo, pri katerem so števila v neposrednem odnosu, torej identične s samimi stvarmi, nas pripelje na področje mističnega. V prvem primeru števila opredeljujejo strukturo sveta, v drugem posegajo v njegovo ontologijo ter mu skušajo opredeliti pomen in dati smisel.

Stališče, da je knjiga narave napisana v matematičnem jeziku, ki ga je v XVII. stoletju zagovarjal Galileo Galilei, je optimistično. Pomeni namreč, da se lahko zgolj z uporabo matematike, tega posvečenega jezika novoveške znanosti, dokopljemo do najglobljih skrivnosti narave. V začetku XXI. stoletja od te znanosti izvemo, da je veselje staro 13.7 milijarde let, da je ravno, da se bo širilo v neskončnost in da ga sestavlja 73% eksotične temne energije, 23% hladne temne snovi ter zgolj 4% običajne snovi (če vzamemo v zakup, da so barioni nekaj običajnega). Nam ta števila kaj povedo o njegovem smislu? Povedo nam nekaj o tem »kako« in »koliko«, ne povedo pa nam »zakaj«.

Zanimivo je, da takšno galilejevsko razmišljanje ni značilno zgolj za naravoslovje. Tudi v zgodovini umetnosti lahko najdemo številne zahteve po matematizaciji ali vsaj upoštevanju logike števil. Od pravih razmerij, zlatega reza do renesančne perspektive. Nekatere od teh zahtev so zelo natančne. V XIII. stoletju je npr. frančiškanski menih Roger Bacon papežu Klementu IV. posvetil obsežno razpravo, v kateri je od slikarjev zahteval znanje matematike. Natančneje, od njih je zahteval »dobesedno resnico« v prikazovanju, to pa bi lahko dosegli le s poznavanjem in upoštevanjem matematičnih zakonov, ki ležijo za božjim načrtom vesoljstva. Razlog: božja milost se skozi vesolje razširja v skladu z zakoni evklidske geometrije, torej morajo tudi slikarji slikati skladno s temi zakoni. Znanost ali mistika, ali oboje? Mar Einsteinova izjava, da ga ne zanima ta ali oni pojav, temveč same misli Boga pri stvarjenju sveta, ne gre v isto smer? Je sploh mogoče spoznati te misli?

V XVIII. stoletju je Giambattista Vico trdil, da ne. Po njegovem mnenju bi morali našo pozornost preusmeriti od proučevanja narave, ki jo je ustvaril Bog in je zato našemu umu v načelu nespoznatna, na proučevanje tistega, kar smo ustvarili mi sami. To pa je družba in njena zgodovina. Njegovo stališče je pustilo v globoke sledi v evropski intelektualni kulturi in poglobilo prepad med humanistiko na eni strani in razvijajočimi se naravoslovjem na drugi. S stališča zahtev, naslovljenih na umetnost, pa vodi v vprašanje, ali lahko umetnost prikaže »dobesedno resnico« te družbe, katere ustvarjalci smo (ali naj bi bili) mi sami?

Upam si trditi, da likovna dela Braneta Širca v veliki meri počnejo prav to: podajajo nam dobesedno resnico družbe v kateri živimo. Opozarjajo nas na to, kar je pravzaprav vsem znano dejstvo. Na vseh nivojih nas obkrožajo in ogrožajo števila. Vsakdanjost je prenatrpana z vseprisotnostjo števil. Še več, tudi sami smo le števila v nepredstavljenih bazah podatkov. Vendar pa, paradokсно, števila nas v enaki meri kot nas ogrožajo, še vedno tudi fascinirajo in privlačijo.

Velikokrat je bilo rečeno, da za razliko od preteklih obdobij, sodobnost nima svojih lastnih simbolov. Da tehnološko-znanstveni industrijski svet ne pozna trajnih simbolov za dobro, resnično, neskončno itn.; da so podobe blago, ki se najhitreje spreminja. Širca ta pogled negira, saj postavlja število kot tisti simbol, trajno in nespremenljivo opredeljuje ta svet. Še več, število je tisto, ki s svojo lastno neuničljivostjo in idealnostjo nakazuje na časovnost in minljivost vsega ostalega. Ne zanimajo ga pomeni, ki jih njegova števila nosijo, osredotoča se na razmerja med likovnimi elementi svojih kompozicij, na vidno. In vendar, kot zapiše Jean-François Lyotard, mar ni to, za kar v slikarstvu gre, ravno to, da prikaže, da je v vidnem vedno prisotno nevidno. Tisto, česar ni mogoče videti, tisto, česar ni mogoče prikazati.

Zdi se, da je v tem razrešitev paradoksa. Privlači nas to kar vidimo, ogroža nas neprikazljivo. Nekaj, česar ni mogoče prikazati, mogoče pa je dati namig, da obstaja.

V tem smislu so dela Braneta Širca blizu temu, kar Fredric Jameson imenuje »tehnološko sublimno«. To ni sublimno kot ga je razumel npr. Kant, ki je v moči narave videl vir tega občutja (drzni in grozeči skalni previsi, nevihtni oblaki, brezmejni viharne ocean, visok slap mogočne reke). Narava že dolgo več nima moči, da bi se nam prikazovala s takšno strašljivostjo; zato pa je njeno mesto nadomestila visoko razvita tehnološka družba. Resnice te družbe in delovanja njenega globalnega ekonomskega sistema danes posameznik več ne more zapopasti. Ni je mogoče prikazati pa vendar vemo, da obstaja. In vemo, da preleva števila. Numerične pokrajine Braneta Širca nam ne razkrivajo delovanja sistema, vendar pa nam prisilijo, da o njem razmišljamo. Opozarjajo nas na to, da je profano le hrbtina stran mističnega. Ne pustimo se zapeljati površini.